

СТАТТЯ ОПУБЛІКОВАНА:

Харитоненко О.І. Проблеми редагування інформаційних жанрів: типові помилки в текстах заміток / О.І. Харитоненко // Журналістика. Лінгвістика. Дидактика : збірник наукових праць. – Полтава, 2010. – 366 с. – С. 342-345

О.І. Харитоненко
НПУ ім. М.П. Драгоманова
(м. Київ)

ПРОБЛЕМИ РЕДАГУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ЖАНРІВ: ТИПОВІ ПОМИЛКИ В ТЕКСТАХ ЗАМІТОК

На матеріалі публікацій сучасних періодичних видань у статті проаналізовані типові помилки, пов'язані з порушенням жанрових ознак замітки: описані найбільш характерні приклади таких помилок, подана їх класифікація, з'ясовані причини їх виникнення та можливі шляхи усунення.

Ключові слова: замітка, інформаційні жанри журналістики, типологія помилок (девіацій) у журналістських текстах.

В українському літературному редагуванні ще з початку ХХ століття нарівні з граматичним утвердився та розвивається до сьогодні комунікативний підхід до опрацювання журналістського тексту. Теза Р. Іванченка про необхідність забезпечення адекватності сприймання читачем задуму автора [3, с. 56] знаходить своє відображення в працях М. Феллера, В. Різуна, А. Капелюшного, М. Тимошика, З. Партика, В. Здоровеги, Т. Бондаренко. З огляду на це урахування жанрових особливостей журналістського матеріалу всіма, без перебільшення, вченими розглядається як один із основних критеріїв редагування в ЗМІ. “Що ж до жанрів, – пише, зокрема, М. Тимошик, – то ґрунтовне оволодіння ними редактором необхідне для того, щоб на практиці сповна використовувати можливості кожного з цих жанрів, осмислено редагуючи і конструюючи відповідний текст” [8, с. 291]. Однак у науці, на наш погляд, маловивченими залишаються такі питання: 1) якими є найтипівіші помилки в межах кожного з жанрів? 2) які причини з'яви таких помилок саме в окремих жанрах? 3) якими є наслідки таких помилок з огляду на комунікативні завдання тексту? Пошук відповідей на ці запитання в межах аналізу одного з інформаційних жанрів, а саме замітки, – завдання цього дослідження, чим, власне, й обумовлюється його актуальність.

У найбільш узагальненому варіанті рекомендації науковців щодо редагування тексту замітки зводяться до такого алгоритму: потрібно оцінити актуальність замітки, достовірність викладених у ній фактів, лаконічність викладу матеріалу, об'єктивність авторської позиції, допустимі межі суб'єктивізму, а також виявити порушення структури жанру. Керуючись саме цим алгоритмом, розглянемо найпоширеніші помилки, зумовлені нерозумінням жанрової природи замітки.

Найбільш частотною девіацією є **завищена модальність тексту**. Автори необґрунтовано емоційно засвідчують своє ставлення до описуваних подій і на стильовому, і на змістовому рівнях. Це призводить до порушення адекватності сприймання повідомлення та має такі наслідки: 1) неможливість жанрової ідентифікації твору; 2) непередбачуване самим автором спростування власних доказів чи нівелювання цінності поданої в тексті інформації.

Так, наприклад, у тексті *“Великою трагедією міг завершитись звичайний день у Вінницькому дитячому садку № 57 по вулиці Келецькій, коли надвірна альтанка зранку в п'ятницю, мов іграшковий картковий будинок, раптово впала на дітей. Маленькі вихованці дитячого садочка, звісно, не підозрюючи нічого лихого, перебували у ній, аж на них впали з чималої висоти купи шиферу, дерева і заліза... І добре, кажуть, що кількох поранених та ще більше наляканих маленьких вихованців з-під завалів дістали небайдужі свідки пригоди. Діткам негайно викликали «швидку допомогу»...”* (газета “33 канал”, №9, 2010) можна відзначити багато стилістичних огріхів, а саме: невмотивоване в межах жанру замітки використання емоційно забарвленої лексики, художніх засобів (порівняння, протиставлення, епітети). “Велика трагедія”, “мов картковий будинок”, “маленькі вихованці”, “дітки” – всі ці висловлювання додають тексту модальності, не властивої інформаційному типу відображення дійсності. Читач, позбавлений можливості точно ідентифікувати жанр твору, не може, відповідно, коректно визначити його мету, що неодмінно позначається на ставленні до отриманої інформації в цілому.

Більш складні випадки пов'язані з неправильним визначенням автором і редактором цінності інформації або ж пріоритетності повідомлення. Розглянемо фрагмент із замітки “Суддів можуть позбавити імунітету”:

“У Верховній Раді зареєстровано черговий законопроект про скасування недоторканності для депутатів. Правда, крім парламентарів, його автори Олег Новиков і Катерина Лук'янова (НУ-НС) пропонують позбавити імунітету ще й суддів. <...>

Самі регіонали не лишаються осторонь: у своєму законопроекті вони пропонують позбавити імунітету не лише депутатів, але й президента країни. Але оскільки доля парламенту з кожним днем стає все гуманнішою, ні президентові, ні суддям, ні самим депутатам не варто перейматися” (“Газета 24”, №40 (267), с. 3).

Основна тема публікації – позбавлення суддів недоторканності – подається лише в другому реченні. Вона “приглушена” інформаційним “шумом” – позбавлення імунітету ще й депутатів, та подається через уточнення: *“Правда, крім...”* До того ж, формулювання *“доля парламенту з кожним днем стає все гуманнішою”* доволі образне, дуже неточне і потребує коментарів або ж обґрунтування, а висновок *“ні президентові, ні суддям, ні самим депутатам не варто перейматися”* нівелює актуальність замітки в цілому. Автор ніби зізнається читачеві, що коментує факт, який не має жодного суспільного значення. Це явне свідчення порушення інформаційних норм редагування, в відповідності до яких *“повідомлення обов'язково повинно включати цінну для обраної реципієнтської аудиторії інформацію”* [6, с. 134] і виключати нецінну інформацію – інформаційні шуми.

Наступна група помилок пов'язана з **порушенням вимог щодо лаконічності викладу**. Найбільш схарактеризованими у науковій літературі девіаціями такого типу є, безумовно, багатослів'я, плеоназми, надмірна кількість додаткової інформації. Переважно всі вони обумовлені нерозумінням авторів специфіки жанру. Наявність зайвих уточнень зазвичай призводить до появи логічних помилок. Так, наприклад, розглянемо фрагмент із наведеної вже вище замітки: *“І добре, кажуть, що кількох поранених та ще більше наляканих маленьких вихованців з-під завалів дістали небайдужі свідки пригоди”* (газета “33 канал”, №9, 2010). Читач і без уточнень свідомий того, що факт врятування дітей – це “добре”, що рятували лише “небайдужі” свідки, а байдужі залишились осторонь. До цих подробиць автор міг і не вдаватись. Однак відкритим залишається запитання: що означає “кількох дітей”? А що з рештою? Чи рятували таки всіх малюків, з-поміж яких одні були налякані, інші – поранені? Чи можна бути більше наляканим, ніж пораненим? Неточна предикація, поєднання в одному переліку понять різних рівнів (логічний стрибок), двозначність, спровокована неправильним розташуванням слів (амфіболія) – всі ці порушення логічних норм редагування призводять уже не тільки до знецінення інформації, а до її спотворення. Якщо говорити про виправлення, то, безумовно,

коректніше було б у замітці просто зазначити: “Поранених і наляканих дітей з-під завалів дістали свідки пригоди”.

Значна кількість порушень вимог щодо лаконічності викладу зафіксована в випадках, коли автори особливості жанру усвідомлюють, прагнуть максимальної стислості, та саме через це їм не вдається уникнути еліпсів (змістових пропусків). Так, у тексті *“11 червня цього року Військовий апеляційний суд Центрального регіону визнав, що в Скнулівській трагедії, що сталася 27 липня 2002 року, винні лише пілоти злочасного Су 27. А організатори шоу, які порушили всі заходи безпеки, що запроваджуються при проведенні показових авіавиступів, – ні в чому не винні”* (“Високий замок”, 23.10.08, с. 3) виявити помилку редактор зможе не одразу. Насправді ж, у результаті тієї ж амфіболії автор ненавмисне представив заздалегідь неправильну інформацію. Відповідно до його тексту, суд визнав порушення з боку організаторів шоу і при цьому назвав їх невинними. В цьому випадку потрібно розрізняти точку зору суду (організатори шоу нічого не порушували, і тому вони не винні) та точку зору автора, його коментар і суб’єктивне трактування подій (організатори шоу порушили заходи безпеки, отже, вони винні). Інакше виходить, що суд визнав порушення, але виніс ухвалу про непричетність до злочину. Варіант виправлення міг би бути таким: *“11 червня цього року Військовий апеляційний суд Центрального регіону визнав, що в Скнулівській трагедії, що сталася 27 липня 2002 року, винні пілоти Су 27, а не організатори шоу. Докази порушення організаторами всіх заходів безпеки, що запроваджуються при проведенні показових авіавиступів, взяті до уваги не були”*.

Еліпси, логічні стрибки та амфіболії часто трапляються в цитуваннях висловлювань учасників подій. Подаючи фрагменти прямої мови, автори або скорочують текст, або ж подають його без узгодження з контекстом. У результаті алогізмів уникнути важко, як, зокрема, в такому уривку: *“67 мільярдів євро з Євросоюзу, у нас таких грошей немає, – завершив свій виступ Олег Засадний. – Близько 150 тисяч студентів – це той ресурс, який є у Львові”* (“Високий замок”, 23 жовтня 2008 року, с. 3). Не лише в редактора, а й у читача правомірно повинно може виникнути запитання: чому порівнюються євро зі студентами? Якщо це обмовка, цю цитату взагалі не варто використовувати. Якщо в контексті виступу чи попередньої розмови це порівняння могло мати якийсь сенс, бажано ці зв’язки з попередніми висловлюваннями розкрити.

Третім за частотністю типом помилок у замітках можна вважати **порушення вимог щодо актуальності публікації**. Наприклад, на сторінках газети читаємо: *“Недокомплект особового складу в армії Великої Британії становить 3290 осіб, військово-морським силам країни не вистачає 1280 військовослужбовців, а ВПС – 940 людей, повідомляє The Telegraph”*. (“Газета 24”, субота 23 лютого 2008 року, с. 4). Є всі підстави сумніватися, що українському читачеві буде цікаво так детально, в цифрах, знайомитись із комплектацією збройних сил Великобританії, тим паче, що читачеві не пояснили, для чого, власне, йому ця інформація потрібна. Добірки заміток такого змісту, на жаль, не рідкість на шпальтах сучасних газет. Зазвичай такими публікаціями заповнюються прогаліни в верстці. Однак редакторам потрібно пам’ятати й про етичні норми комунікації з читачем. До того ж, виправити ситуацію не так і важко: замість незрозумілої за змістом замітки можна подати огляд, у якому порівняти статистику щодо комплектування збройних сил різних країн, наприклад.

Композиційні помилки в замітках пов’язані з неточністю відтворення авторами й редакторами структури жанру. Структура замітки передбачає, що на початку (бажано, в першому реченні), повинен бути викладений основний факт, який потім доповнюється додатковою інформацією та коментарями. Крім того, однією з важливих вимог є наявність лише однієї теми повідомлення. Проаналізуємо текст замітки “Син Степана Глуся став президентом Nemiroff”: *“Спростовуючи усі прогнози та чутки, національний напій №1 практично не подорожчав напередодні Великодня і травневих свят, але на «горілчаному фронті» достатньо вінницьких новин. Перша з них – це реорганізація одного із найбільших виробників міцних напоїв компанії «Nemiroff» у холдинг. Так вирішили збори акціонерів, а 14 квітня рада директорів призначила на посаду президента Керуючої компанії «Nemiroff» 31-літнього Олександра Глуся (сина директора Немирівського спирт-заводу і новообраного депутата Верховної Ради від БЮТ Степана Карловича Глуся)... Стосовно успіхів цього всесвітньовідомого виробника («Nemiroff» експортує свою продукцію в 52 країни світу), то найбільшим розчаруванням*

останніх місяців стала фактична блокада нашої горілки Росією. Чи вдарить це міждержавне непорозуміння по обласному бюджету Вінниччини, можна буде судити по результатах першого півріччя. Цим й так зрозуміло, що у цій торговельній війні між сусідами серед переможців вінницьких виробників горілки, сирів та ковбас не буде... Бо за останні місяці виробництво популярної у всьому світі горілки, вінницьких ковбас та сирів впало майже на 25%” (“Україна сьогодні”, 23-29 жовтня 2008 року, №17, с. 4).

У згорнутому вигляді читачеві подані не одна, а кілька тем: реорганізація компанії “Nemiroff”; призначення нового керівника Керуючої компанії; “блокада” цієї компанії з боку Росії; проблеми вінницьких виробників загалом; можливість подорожчання продукції компанії “Nemiroff” напередодні Великодня. Увесь спектр цих проблем автор міг побіжно окреслити, зосередившись при цьому на якійсь одній. Або ж йому варто було писати велику проблемну статтю. Це очевидна помилка к структури жанру.

На завершення – один приклад **порушення вимог щодо достовірності** наданої в замітці інформації: “Як повідомлялося, «Київтранспарксервіс» має намір установити на парковках Києва 30 паркоматів уже в 2008 році” (“Україна сьогодні”, 23-29 жовтня 2008 року, №17, с. 2). Попри всю очевидність цієї помилки – некоректне посилання на джерело інформації, – в багатьох публікаціях цього жанру, на жаль, досить часто зустрічаємо безвідносні «кажуть», «стало відомо», «повідомляється» тощо.

Узагальнюючи все сказане, можемо зробити такі висновки: 1) найтипівіші помилки в текстах заміток пов’язані з порушенням інформаційних, логічних та композиційних норм редагування; це неточності в визначенні модальності та цінності інформації, некоректні посилання на джерело інформації, багатослів’я, алогізми, логічні стрибки, амфіболії, похибки в структурі жанру; 2) виникають ці помилки внаслідок порушення вимог щодо дотримання об’єктивності, точності, достовірності, лаконічності повідомлення в замітці; 3) поширеність цих помилок саме в жанрі замітки пояснюється необхідністю значний за обсягами фактичний матеріал подати максимально стисло; 4) у результаті адекватність сприймання реципієнтом інформації порушується через неможливість встановити її істинність, призначення чи супідрядність у ланці інших повідомлень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко Т.Г. Критерії виявлення мовних помилок під час редагування журналістських матеріалів // Наукові записки Ін-ту журналістики. – К., 2002. – Т. 8. – С. 112 – 117
2. Здоровега В.Й. Теорія і методика журналістської творчості / В.Й.Здоровега. – Львів: ПАІС, 2004. – 268 с.
3. Іванченко Р. Г. Літературне редагування. Вид. 2-е, доп. і перероблене / Р.Г. Іванченко. – К., 1983. – 247 с.
4. Капелюшний А. О. Редагування в засобах масової інформації: навчальний посібник / А.О. Капелюшний. – Львів, 2005. – 260 с.
5. Нариси про текст теоретичні питання комунікації і тексту / Різун В.В., Мамалига А.І., Феллер М.Д. - К.; РВЦ "Київ, ун-т.", 1998.
6. Партико З. В. Загальне редагування: нормативні основи : навчальний посібник / З.В. Партико. – Л.: Афіша, 2001. – 416 с.
7. Різун В. В. Літературне редагування : підручник / В.В. Різун. – К., 1996. – 239 с.
8. Тимошик М.С. Редакторська підготовка газетних, журнальних, рекламних та інформаційних видань // Тимошик М. Книга для автора, редактора, видавця: практичний посібник / М.С. Тимошик. – К.: Наша культура і наука, 2006. – 560 с. – С.289-303